

gan privātpersonai lietot vietas nosaukumu valsts valodā (Lībiešu krasta teritorijā – arī lībiešu valodā) ir nacionālas valsts principa izpausme. Nacionālas valsts princips uzliek valstij ne vien negatīvu pienākumu nedarīt neko tādu, kas varētu vājināt Latvijas latvisko identitāti, bet arī – un jo sevišķi – pozitīvus pienākumus to dažādos veidos stiprināt. Valstij ir pienākums ar visiem līdzekļiem gādāt par to, lai latviešu valoda patiešām pildītu savu valsts valodas funkciju – būtu par sabiedrības kopējo saziņas un demokrātiskās līdzdalības valodu.²⁸

²⁸ Turpat.

Uzrakstu un informācijas valoda norāda uz teritorijas vēsturisko identitāti. Valodas nostiprināšanai publiskajā vizuālajā informācijā ir būtiska nozīme valodas apguves un sabiedrības vienotības apziņas veicināšanā. Vietvārdi ietilpst Latvijas kultūras mantojumā, un valstij ir pienākums tos saglabāt un aizsargāt.²⁹

Tādējādi, ar visu iepriekš minēto cenšoties veidot vēsturisko un salīdzināmo diskursu, skatot Latviju Eiropas kontekstā, autore ir isumā centusies aptvert šo neaptverami plašo tēmu – Latvijas Republikas konstitucionālo identitāti. ■

²⁹ Turpat.

DIGITALIZĒTI LATVIJAS SENĀTA MATERIĀLI

Turpinot Augstākās tiesas un Latvijas Nacionālā arhīva sadarbību, ar vērtīgiem materiāliem papildināta arhīva digitālo materiālu kopa “Ieskats Latvijas Senāta dokumentos 1919–1940”. Tagad tajā ikviens interesents var iepazīties ar Latvijas Senāta Apvienotās sapulces tiesas un rīcības sēžu žurnāliem, kas glabājas Latvijas Valsts vēstures arhīva 1535. fondā “Latvijas Senāts”.

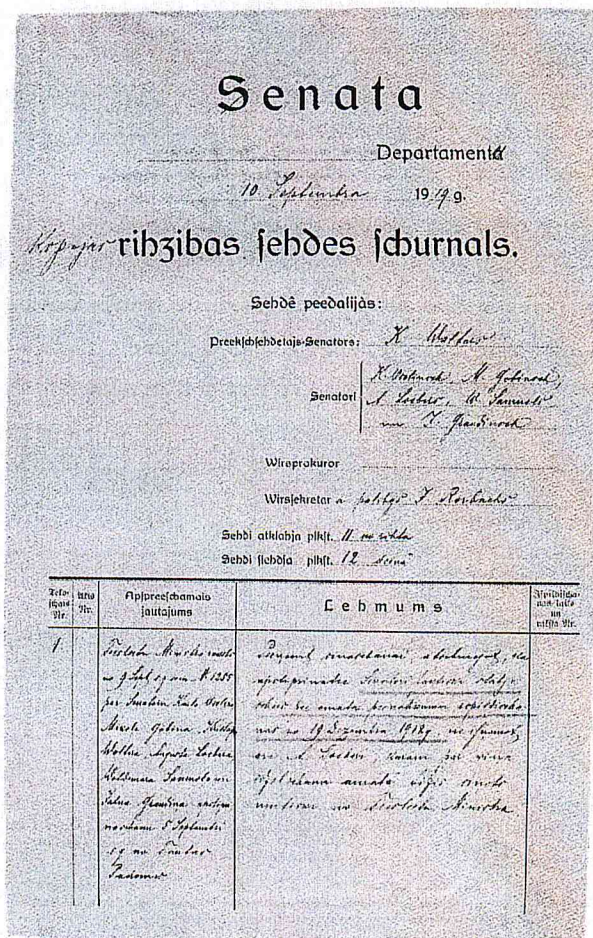
Latvijas Senāta digitālo materiālu kopu Latvijas Nacionālais arhīvs pēc Augstākās tiesas ierosinājuma izveidoja pirms diviem gadiem, digitalizējot un padarot publiski pieejamu daļu no Senāta Spriedumu biroja materiāliem.

Tagad šo arhīva portālā skatāmo Latvijas Senāta dokumentu krātuvi papildinājuši Senāta “pamatdokumenti” – Senāta Apvienotās sapulces sēžu žurnāli no 1919. gada līdz 1940. gadam (izņemot 1936., 1937. un 1938. gadu, ko nav izdevies arhīvā atrast).

Augstākās tiesas un arhīva kopdarbs, lai Senāta dokumenti būtu ērti pieejami digitālā veidā, ir dāvana Latvijas tiesībniekiem Latvijas Senāta simtgadē. Domājams, šie materiāli būs noderīgi ne tikai Augstākajai tiesai kā Latvijas Senāta darba un tradīciju turpinātājai, bet arī citām tiesu varas institūcijām un tiesu sistēmai kopumā, lai pētītu vēsturi un nodrošinātu tiesu sistēmas darbības pēctecību. Tāpat materiāli varētu noderēt Latvijas tiesību vēsturnieku darbā.

Arhīva materiālu pētniecība ir patiesi aizraujošs piedzīvojums. Senāta Apvienotās sapulces sēžu žurnālos fiksētie darba kārtības jautājumi, lēmumi un piezīmes dara dzīvas Senāta vēstures lappuses un sagādā arī pa kādam negaidītam pārsteigumam. Par to nedaudz vēlāk.

Digitālo materiālu kopu “Ieskats Latvijas Senāta dokumentos 1919–1940” sk: www.arhivi.gov.lv sadaļā “Virtuālās izstādes un digitālie resursi/Digitalizētie dokumenti”.

Latvijas Senāta sēžu vēsturiskie dokumenti visiem interesentiem tagad ir brīvi pieejami arī digitālā formā Latvijas Nacionālā arhīva portālā www.arhivi.gov.lv.

Attēlā: pirmais Latvijas Senāta kopējo rīcības sēžu žurnāls, kas tika sākts ar 1919. gada 10. septembri.

LVA

Par Senāta Apvienoto sapulci

Latvijas Senāts bija kasācijas instance Latvijas tiesu sistēmā no 1918. gada līdz 1940. gadam, kuras sastāvā bija trīs departamenti – Civilās kasācijas, Kriminālās kasācijas un Administratīvais departaments. Senāta Apvienotā sapulce bija visu trīs departamentu kopēja institūcija, ko veidoja visi senatori.

No 1919. gada 15. jūlija senatori ik nedēļu vairākas reizes sanāca uz kopējām sapulcēm, galvenokārt lai apspriestu saimnieciskus un organizatoriskus jautājumus un arī lai izstrādātu ar tiesām saistītus likumus un noteikumus. Līdz 1919. gada 2. oktobrim Senāts bija noturējis vairākas kopējas rīcības sēdes, bet žurnālu par tām sācis vest tikai ar 1919. gada 10. septembri.¹

Vēlāk Senāta Apvienotā sapulce izšķīra sarežģītākās un strīdīgākās Senātā saņemtās lietas. Pavisam tā izlēmusi vairāk par 650 lietām.²

1936. gada Tiesu iekārtas likuma 60. pantā³ bija noteikta šāda Senāta Apvienotās sapulces kompetence:

“Senāta apvienotā sapulce, bez Senāta iekārtā norādītiem gadījumiem, sastādās:

1) lai izšķirtu uzraudzības lietas par tiesu iestādēm un tiesu resora amatpersonām, izņemot prokurātūras amatpersonas (172. p.);

2) lai lūkotu cauri vispārīgās instrukcijas (108. un 109. p.), pieņemtu sevišķās instrukcijas Senāta kasācijas departamentiem, kā arī lai grozītu tiesu iestāžu sevišķās instrukcijas (113., 114. p.);

3) lai izšķirtu sūdzības un protestus pret Tiesu palātas lēmumiem, privātdokātu lietās, kuras norādītas 345. pantā;

4) lai apspriestu tieslietu ministra priekšā liktos jautājumus, kurus pārvaldības vai tiesu iestādes izšķir nevienādi, vai kuri, likumus piemērojot, rada šaubas (185. p.) (d);

5) lai dotu atzinumu par vajadzību revidēt tiesu iestādes caur kasācijas departamentu senātoriem (182. p.);

6) lai ievēlētu Senāta apvienotās sapulces priekšsēdētāju, departamentu priekšsēdētājus un augstākās disciplinārtiesas locekļus (58., 59., 61. p.);

7) lai pārbaudītu, vai senātori 171. panta 3. daļā norādītā gadījumā ieņem kādu neatļautu blakus amatu;

8) lai noklausītos noteikumus, kas attiecas uz kādu tiesu iestādi vai uz tiesu iestādēm vispār;

9) lai apspriestos par kandidātiem uz brīvo senātoru amatu (147. p.), par senātoru palikšanu amatā pēc maksimālā vecuma sasniegšanas (155. p.) un no dienesta aizejošo senātoru un virsprokurātūras amatpersonu ieskaitīšanu goda tiesnešos (165. p.);

10) lai nolemtu, kurš no senātoriem var dabūt brīvlaiku (129. p.);

11) lai lemtu par tiesu amatpersonu atlaišanu no dienesta uz 157.–60. panta pamata un par atvaļinājumu piešķiršanu pēc 163. panta 1. punkta;

12) lai lūkotu cauri Senāta kasācijas departamentu ikgadējos pārskatus (120. p.);

13) lai izspriestu tās lietas un jautājumus, kas norādīti Kriminālprocesa likumu (1926. g. izd.) 275., 280., 283., 1031., 1032., 1035., 1038. un 1044. pantā un Civilprocesa nolikuma (1932. g. izd.) 346., 779., 1426. un 1429. pantā;

14) visos citos gadījumos, kad Senāta apvienotās sapulces priekšsēdētājs atzīst par vajadzīgu izspriežamā jautājuma svarīguma dēļ sasaukt Senāta apvienoto sapulci.”

Par Senāta Apvienotās sapulces priekšsēdētājiem

Sākumā kopējās rīcības sēdēs un Apvienotās sapulces tiesas sēdēs priekšsēdētāja pienākumus izpildīja tā departamenta priekšsēdētājs, no kura lieta nāca izspriešanā vai uz kuru attiecas apspriežamais jautājums. 1920. gada 3. jūnijā Senāts par kopējo rīcības un tiesas sēžu priekšsēdētāju ievēlēja **Kristapu Valteru**, “lai būtu atbildīga persona šo sēžu sagatavošanā un sasaukšanā”. Kad 1921. gadā senatoru skaits bija pietiekams, K. Valters palika par Senāta Apvienotās sapulces priekšsēdētāju un turpināja vienlaikus vadīt arī Administratīvo departamentu. Senāta Apvienotās sapulces priekšsēdētāja amatam termiņa ierobežojums netika noteikts.

Un nu sekos ievadā pieteiktais jaunatklājums.

Līdzšinējie Senāta vēstures apskati mūsdienu tiesībnieku darbos, domājams, pamatā ir balstīti uz diviem pamatavotiem – senatora Augusta Lēbera un senatora Augusta Rumpētera atmiņām.⁴ Šajās atmiņās neizskaidrojami minēti tikai divi Senāta Apvienotās sapulces priekšsēdētāji – K. Valters un Aleksandrs Gubens, kurš Senāta vadību pārņēma 1934. gadā, kad par 15. maija Ulmaņa apvērsuma tiesiskuma neatzīšanu amatu zaudējis un bijis spiests pensionēties K. Valters.⁵

Savukārt arhīva materiāli liecina – K. Valters pēc paša lūguma no Senāta Apvienotās sapulces priekšsēdētāja amata atsavināts jau 1929. gada 11. janvārī.⁶ K. Valters lūgumu atbrīvot viņu no Senāta Apvienotās sapulces priekšsēdētāja amata pamato ar slikto veselības stāvokli: “Administratīvā departamenta priekšsēdētāja pienākumi atņem man visu to laiku, kurā ārsti man vispārī atļauj strādāt.”⁸

Tajā pašā 1929. gada 11. janvāra sēdē par Senāta Apvienotās sapulces priekšsēdētāju 1929. gadam ievēlēts senators **Miķelis Gobiņš**, kurš bija Kriminālās kasācijas

⁴ LVVA 1535. fonds, 10. apr., 3. lieta.

⁵ Lēbers A. Atzīmes (referāts) par Senāta vēsturi. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1936, Nr. 3; Latvijas Senāta senators Augusts Lēbers/ Bibliogrāfija. Sastādījis A.D. Lēbers, 1997, papildināts izdevums 2002; Rumpēters A. Atskats uz Senātu Latvijas tiesu sistēmā. Latviešu Juristu Raksti, 1978, Nr. 12.

⁶ Sk. iepriekš minētos avotus un Lēbers D.A. Latvijas Senāts vīndienās un mūsdienās. Latvijas Vēstnesis, 29.12.1998; Silde Ā. Latvijas tiesību vēsture. 1914–1940, 1976.

⁷ LVVA 1535. fonds, 10. apr., 14. lieta.

⁸ Turpat.

¹ Lēbers A. Atzīmes (referāts) par Senāta vēsturi. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1936, Nr. 3.

² Lēbers D.A. Latvijas Senāts vīndienās un mūsdienās. Latvijas Vēstnesis, 29.12.1998.

³ Tiesu iekārta. Kodifikācijas nodaļas 1936. gada izlaidums, 11.–12. lpp.

departamenta priekšsēdētājs. Ja K. Valtera ievēlēšanai par Apvienotās sapulces priekšsēdētāju 1920. gadā kā noteicošais kritērijs minēts, ka viņš ievēlēts kā gados vecākais senators.⁹

1930. gada 10. februārī M. Gobiņš par Senāta Apvienotās sapulces priekšsēdētāju ievēlēts vēl uz vienu gadu.¹⁰ Viņa vārds bieži izskan gan no Saeimas tribīnes, gan presē, un tas ir saistīts ar viņa amatiem vairākās akciju sabiedrību valdēs, īpaši ar senatora amata savienošānu ar Uniona bankas padomes priekšsēdētāja amatu.¹¹ Saeimā pat tiek pieprasīts grozīt Tiesu iekārtas likumu un noliegt tiesnešiem ieņemt citus algotus amatus.¹²

1931. gada 27. janvāris nāk ar sēru vēsti – M. Gobiņš ir savā dzīvoklī naktī miris. Kā raksta prese, “viņš pēdējā laikā slimoja ar nerviem un sirdskaiti”.¹³ Valsts arhīva materiāli liecina, ka jau 1930. gada decembrī un 1931. gada janvārī Senāta Apvienotās sapulces sēdes priekšsēdētāja pienākumus pildījis senators Kārlis Ozoliņš.¹⁴

Kārlis Ozoliņš, Civilās kasācijas departamenta priekšsēdētājs, 1931. gada 13. februārī tiek ievēlēts arī par Senāta Apvienotās sapulces nākamo priekšsēdētāju.¹⁵ Taču arī viņa darbība Senāta Apvienotās sapulces priekšsēdētāja amatā nav ilga – K. Ozoliņš mirst 1933. gada 23. novembrī. Turklāt, kā raksta prese, pirms tam viņš jau ilgāku laiku slimojis, pārcietis operāciju, tātad darba pienākumus nevarēja pildīt.¹⁶

Bez rakstiska Apvienotās sapulces lēmuma, kas būtu reģistrēts sēžu žurnālā, kā Senāta apvienotās sapulces priekšsēdētāja vietas izpildītājs jau 1933. gada decembra sēdi un turpmākās sēdes līdz 1934. gada 12. jūnijam vada pirmais Senāta priekšsēdētājs **K. Valters**.¹⁷ Šajā laikā notiek Ulmaņa 15. maija apvērsums, ko K. Valters nespēj atzīt par tiesisku demokrātiskā valstī.

1934. gada 12. jūnijā par Senāta Apvienotās sapulces priekšsēdētāju tiek ievēlēts Kriminālās kasācijas departamenta priekšsēdētājs **Aleksandrs Gubens**.¹⁸

K. Valters gribēja turpināt senatora darbu, jo 1934. gada 14. septembrī raksta iesniegumu Senāta Apvienotajai sapulcei, lūdzot apspriest jautājumu par viņa tālāku palikšanu līdzšinējā amatā, taču 9. oktobrī šo savu lūgumu atsauc. Pamato to viņš ar pārgrozījumiem Tiesu iekārtas likumos, kas ierobežo dienesta turpināšanu tiesnešiem un prokuroriem, kas sasnieguši maksimālo tiesneša amata

vecumu – 70 gadus.¹⁹ 1934. gada 7. novembrī Senāta Apvienotās sapulces darba kārtībā tikai viens jautājums – Senāta virsprokurora paziņojums par Senāta Administratīvā departamenta priekšsēdētāja – senatora K. Valtera atsvabināšanu uz paša lūgumu no ieņemamā amata, skaitot ar 1934. gada 21. novembri (Ministru kabineta 1934. gada 10. oktobra lēmums). Atzīme par lēmumu ir lakoniska: ņemt vērā. Savukārt 20. novembra sēdes darba kārtībā kā atsevišķs punkts atzīmēts atvadišanās no senatora Valtera kunga. Tāds ieraksts Apvienotās sapulces sēžu žurnālos ir vienīgais visā Senāta vēsturē.²⁰

Izvērtējot Latvijas Senāta spriedumus pēc Ulmaņa 1934. gada apvērsuma, senatora Augusta dēls profesors Dītrihs Andrejs Lēbers atzinis, ka “neatradu nevienu Senāta spriedumu, kurā būtu saskatāmas “nodevas” 15. maija idejām”.²¹ Senāta Apvienotās sapulces sēžu žurnālos gan viena atzīme saistībā ar to ir atrodamā, proti, 1935. gada 29. maijā sēdes darba kārtībā bijis speciāls punkts “Valsts Prezidenta pateicības raksta nolasīšana sakarā ar apsveikumu Vienības svētkos 1935. gada 15. maijā”. Senatoru lēmums: pieņemt zināšanai un uzglabāt.²²

No Senāta Apvienotās sapulces dienas kārtības un lēmumiem nav īpaši jūtama pasaules kara elpa, kas 1939. gadā jau satrauca Latviju. Ja nu vienīgi Apvienotās sapulces 1939. gada 31. augusta lēmums piešķirt ārkārtēju atvaļinājumu Civilās kasācijas departamenta priekšsēdētājam Osvaldam Ozoliņam sakarā ar viņa iecelšanu par Latvijas delegācijas locekli Tautu savienības 20. kopsapulcē, un šā lēmuma anulēšana nākamajā sēdē.²³ Vai arī lēmums vēl 1935. gadā – ziedot kara aviācijas fondam 1 % mēnesi no algas.²⁴

A. Gubens tiek uzskatīts par pēdējo Senāta Apvienotās sapulces priekšsēdētāju. Oficiāli tas tā ir, jo nav lēmuma par cita priekšsēdētāja iecelšanu. Bet faktiski A. Gubens 1940. gada 9. jūlijā rakstīja tieslietu ministram lūgumu ļaut izlietot neizlietoto kārtējo divu mēnešu atvaļinājumu un “pēc atvaļinājuma es darbā Senātā vairs neatgriezīšos”.²⁵

Pēdējās četras Senāta Apvienotās sapulces sēdes 1940. gadā no jūlija līdz novembrim sasauca un vadīja Civilās kasācijas departamenta priekšsēdētājs **Osvalds Ozoliņš**. Latvijas Senāta Apvienotās sapulces pēdējā sēde notika 1940. gada 31. oktobrī.²⁶ 1940. gada 26. novembrī ar LSRS tieslietu tautas komisāra pavēli Senāts tika likvidēts un senatori atbrīvoti no amata tajā pašā dienā.

Rasma Zvejniece,

Augstākās tiesas Komunikācijas nodaļas vadītāja

⁹ Rumpēters A. Atskats uz Senātu Latvijas tiesu sistēmā. Latviešu Juristu Raksti, 1978, Nr. 12, 8. lpp.

¹⁰ LVVA 1535. fonds, 10. apr., 106. lieta.

¹¹ Saeimas 1930. gada sēžu stenogrammas, piem., 21. janvārī, 4. martā, 1. maijā, 6. jūnijā, 2. decembrī.

¹² Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis, 05.12.1930.

¹³ Latvijas Kareivis, 28.01.1931.

¹⁴ LVVA 1535. fonds, 10. apr., 15. un 16. lieta.

¹⁵ LVVA 1535. fonds, 10. apr., 16. lieta.

¹⁶ Jaunākās Ziņas, 24.11.1933.

¹⁷ LVVA 1535. fonds, 10. apr., 18. un 19. lieta.

¹⁸ LVVA 1535. fonds, 10. apr., 19. lieta.

¹⁹ LVVA 7252. fonds, 2. apr., 10. lieta.

²⁰ LVVA 1535. fonds, 10. apr., 19. lieta.

²¹ Lēbers D.A. Latvijas Senāts virjdienās un mūsdienās. Latvijas Vēstnesis, 29.12.1998.

²² LVVA 1535. fonds, 10. apr., 20. lieta.

²³ LVVA 1535. fonds, 10. apr., 21. lieta.

²⁴ LVVA 1535. fonds, 10. apr., 20. lieta.

²⁵ LVVA 1536. fonds, 2. apr., 388. lieta.

²⁶ LVVA 1535. fonds, 10. apr., 20. lieta.